

Дашко В. В., ст. магістратури (Міжнародний економіко-гуманітарний університет імені академіка Степана Дем'янчука, м. Рівне)

ПОЛЬСЬКИЙ ПАРТИЗАНСЬКИЙ РУХ НА ТЕРИТОРІЇ ЗАХІДНОЇ УКРАЇНИ В РОКИ ДРУГОЇ СВІТОВОЇ ВІЙНИ

***Анотація.** У статті досліджено діяльність польських партизанських загонів на території Західної України у роки Другої світової війни. Розкрито та порівняно позиції і погляди різних вчених щодо діяльності польських формувань на окупованій фашистами українській землі. Обґрунтовано, що у багатьох навчальних посібниках діяльність польських партизан на території Західної України висвітлена досить побіжно і поверхнево.*

***Ключові слова:** польські партизани, Друга світова війна, історіографія, Західна Україна.*

***Аннотация.** В статье исследована деятельность польских партизанских отрядов на территории Западной Украины в годы Второй мировой войны. Раскрыты и сравнены позиции и взгляды разных ученых относительно деятельности польских формирований на оккупированной фашистами украинской земле. Обосновано, что во многих учебных пособиях деятельность польских партизан на территории Западной Украины описана достаточно бегло и поверхностно.*

***Ключевые слова:** историография, исследование, польские партизаны, Вторая мировая война, Западная Украина.*

***Annotation.** In the article the activities of the Polish partisan detachments in Western Ukraine during the Second World War are investigated. The author stresses and compares the position and views of different scholars on the activities of the Polish forces in the Nazi-occupied Ukrainian territory. It is substantiated that in many textbooks the activities of Polish partisans in Western Ukraine is described quite briefly and superficially.*

***Keywords:** historiography, research, Polish partisans, the Second World War, Western Ukraine.*

У вітчизняній та зарубіжній історіографії малодослідженою є тема висвітлення діяльності польського партизанського підпілля на території Західної України. Більшість праць присвячені польсько-українському протистоянню або Волинській трагедії. Фактологічний матеріал з даної тематики розкиданий по різних джерелах та публікаціях.

В даний час сучасна українська історіографія постійно збагачується новими фактами. Спогади, статті, монографії, написані на основі нових матеріалів,

почали з'являтися на сторінках періодики. Останнім часом істориками була зібрана велика кількість матеріалів з даної тематики, зокрема, спогади очевидців. Відбулося багато зустрічей, семінарів, конференцій за участю польських і українських вчених з метою вироблення єдиної концепції щодо висвітлення українсько-польських відносин середини ХХ століття.

Варто відзначити професора В. Трофимовича, який досліджує тему українсько-польських відносин в роки Другої світової війни. Результатом наполегливих нових архівних студій в Польщі і Україні стали публікації українською і польською мовами: «Польське питання в українській політичній думці в роки Другої світової війни», «Роль Німеччини і Радянського Союзу в українсько-польському конфлікті в 1939–1945 рр.», «Деякі аспекти українсько-польських відносин в роки Другої світової війни», «Третя сила українсько-польського конфлікту 1941–1945», «Москва і українсько-польський конфлікт в роки Другої світової війни». Автор цих публікацій вважає, що було б помилкою вважати Волинські події виключно у вузьких рамках 1943–1944 рр., без урахування всього комплексу причин, що викликали Волинську трагедію: територіальних, політичних, етнічних, соціальних, військових [1, с.7].

Також на початку ХХІ ст. вийшла певна кількість наукових праць щодо даної теми. Тематику польського партизанського руху досліджував Д. Кравчук, котрий дав певну оцінку діяльності польському партизанському рухові, надзвичайно важливою інформацією є висвітлення автором значної кількості цифрових даних, назви польських партизанських загонів, встановлення фактів співпраці польських партизан з радянською партизанкою [2]. В статті А. Климчука висвітлені біографії керівників польських партизанських загонів [3], К. Кондратюка – подано широкий спектр діяльності польського підпілля, взаємовідносин АК і УПА, в тому числі співпраці між ними, яка, втім, як зазначає автор, тривала недовго (травень 1945 – осінь 1946 рр.) і була обмежена територіально [4].

Тому *актуальним є питання* дослідження історіографії діяльності польського військово-політичного підпілля, репрезентованого Армією Крайовою (АК) і представницькими структурами емігрантського уряду, за відродження Польської держави у її довоєнних кордонах та діяльність і структуризація польських партизанських загонів в складі радянської партизанки та підрозділів польської допоміжної поліції.

Мета статті полягає в тому, щоб дослідити висвітлення в сучасній українській та зарубіжній історіографії, наукових працях вітчизняних і зарубіжних вчених характерних особливостей розбудови військових підпільних формувань на окупованих територіях, на основі аналізу різноманітних джерел здійснити комплексне вивчення основних етапів становлення та структурного розвитку підпільних військових формувань у роки Другої світової війни, висвітлити різні аспекти польського руху

Опору, співпрацю польських формувань з німецькою владою та радянськими партизанами на фоні боротьби з ОУН–УПА.

Всю історіографію з цієї проблематики умовно можна розділити на три групи. До першої віднесемо літературу, яка вийшла у радянські часи, але ця проблема на той час мало досліджувалась. До другої групи зарахуємо публікації вітчизняних істориків та навчальні посібники, які побачили світ в часи незалежності України. До третьої – праці зарубіжних авторів (Польщі, Білорусі).

За роки радянської влади партизанський рух поставав в цілому як героїчне, патріотичне, інтернаціональне явище, незалежно від того, на якій території він діяв і хто його очолював. Зокрема, історик І. Н. Кузнецов зазначає, що «...дружба народів пройшла сувору перевірку в умовах війни і стала одним із джерел перемоги, патріотизм радянських людей проявлявся у потужному партизанському русі, у масовому героїзмі на фронті...» [5, с. 322]. Серед видань радянського періоду слід відмітити художню літературу. Зокрема, книга А. Шиян «Партизанський край» (1969), в котрій описана діяльність радянського партизанського загону під керівництвом генерала Сабурова в польських лісах України та Білорусі. Загін отримав завдання: «...проникати в націоналістичні організації з метою викриття їх намірів і діяльності та внесення розладу в їх ряди. Червоний польський партизанський загін буде надійним агентурно-розвідувальним загonom на території Польщі» [6, с. 187]. Також відомо, що у з'єднанні О. Сабурова загін Р. Сатановського отримав право воювати під національним прапором, особовий склад носив форму польської армії [7, с. 39].

Т. Ф. Новак в книзі «Армія Людова» (1974) описує героїзм польських партизанів, які в лавах Армії Людової боролися проти фашизму на території окупованої гітлерівцями Польщі. Свій твір автор написав в дусі патріотизму, героїзму, з яким довелось доводитись рахуватись загарбникам. Також автор зазначає, що «...Польська робітничка партія продовжує згуртовувати у воєводствах та повітах бойові загопи. Ці збройні сили спочатку називалися Гвардією Людовою. Гвардійці завоювали великий авторитет серед народу. У січні нинішнього року Гвардію Людову реорганізовано в Армію Людову. До неї приєдналися частина підрозділів міліції «Польських соціалістів», деякі загопи БХ(Батальйонів хлопських), створені партією «Стронніцтво людове», а також окремі загопи АК (Армії Крайової), очолювані офіцерами-патріотами. За мету ставили – розширювати і поглиблювати фронт боротьби проти фашистів на окупованій польській території» [8, с. 447]. Як бачимо, за радянського періоду художній стиль викладу адаптований вимогам правлячої ідеології радянської епохи.

Тож перед сучасною вітчизняною історичною наукою (після відходу тоталітаризму) розкрилися максимальні можливості реабілітації, переосмислення та відкриття заново потужних фактологічних пластів. Зняття ідеологічних заборон неодмінно приводить до появи, нових «полів

для досліджень». Серед актуальних проблем першої черги цього контексту щоразу стають пошуки адекватних ціннісних орієнтирів для перегляду та оцінок політичної спадщини, кардинальних і вузлових віх політичної історії специфічного регіону чи країни в цілому. Тоталітаризм зазнав фіаско. Час порівняльних студій над цим історичним феноменом в усіх його проявах і модифікаціях [9].

Одним із значних досягнень сучасної української історіографії щодо дослідження польського партизанського руху в роки німецько-радянської війни слід назвати докторську дисертацію «Польське військово-політичне підпілля в Західній Україні (1939–1945 рр.)» І. Іллюшина, котрий всю діяльність польського підпілля на території Західної України в роки Другої світової війни поділив на три етапи. Перший – від 17 вересня 1939 р. до червня 1941 р., тобто від вступу на західноукраїнські землі Червоної Армії до нападу Німеччини на Радянський Союз. Другий етап охоплює часи німецької окупації Західної України від липня 1941 р. до січня 1944 р. З січня 1944 р. починається третій етап діяльності польського підпілля. Він пов'язаний з поверненням на Західну Україну Червоної Армії та остаточним визволенням України від німців, а також здійсненням Армією Крайовою (АК) т.зв. операції «Буря» на території Галичини – від березня до серпня 1944 р. Після визволення від німців у липні-серпні 1944 року майже усієї Західної України основні сили польського підпілля були знищені [10]. Як висновок, І. Іллюшин вказує, що польське підпілля на західноукраїнських землях не було якимсь єдиним і цілісним організмом. Існувала конспіративна мережа АК, яка готувалась до здійснення плану «Буря», і паралельно з нею існували бази самооборони, партизанські загони, які в один і той самий час в одному місці могли співпрацювати з німцями, угорцями або радянськими партизанами, а в іншому місці могли вести з ними боротьбу [10].

Також варто звернути увагу на статтю І. Іллюшина «Польське підпілля на території Західної України в роки Другої світової війни», де автор описує створення АК від самого початку. Першою підпільною організацією на території Західної України була Польська організація валькі о вольносьць (POWW). Були утворені й інші менш відомі організації і не лише у Львові, наприклад, Тайна організація войскова (TOW) на чолі з майором Я. Мазуркевичем («Радослав») у Станіславіві. Однак через кілька місяців більшість цих організацій перестала існувати внаслідок арештів значної кількості їх членів органами НКВС, інші увійшли до складу більш поважних угруповань, які були вже створені за вказівками польських центральних властей, що перебували на еміграції. Саме такою організацією на території Західної України, створення якої було проголошено у Парижі і керівництво якою здійснювалося звідти, був Союз Збройної боротьби (ZWZ). План розбудови організації передбачав поділ усієї території довоєнної Польщі на шість великих територіальних

одиниць-обшарів. На території Західної України був створений обшар № 3 з центром у Львові. До його складу увійшли округи Львів (частина довоєнного Львівського воєводства на схід від демаркаційної лінії, тобто від річки Сян), Станіславів, Тернопіль і Волинь. Оскільки статут ЗВЗ передбачав утворення окремих округів у містах, населення яких перевищувало 100 тис. осіб, то у Львові були комендатури двох округів: Львів-місто і Львів-провінція. Округи було поділено на райони, які охоплювали міста з населенням понад 10 тис. осіб і повіти згідно з довоєнним адміністративним поділом. Низовими структурами в районах та повітах були секції, які склалися з п'яти осіб, і взводи, які об'єднували кілька секцій. Кожен структурний підрозділ ЗВЗ (від лютого 1942 р. АК) мав своє командування, а Армія Крайова в цілому – Головне командування зі штабом та кількома відділами (організаційним, розвідки, інформації і пропаганди та іншими). Ця структура АК зберігалася впродовж усієї війни [11].

Ще одним вартом уваги дослідженням є монографія І. Іллюшина «Українська повстанська армія і Армія Крайова. Протистояння в Західній Україні (1939–1945 рр.) [12]. З огляду на масштабність українсько-польських відносин, увага дослідника зосереджується на вивченні впливу політичних структур та збройних формувань, на характер взаємин двох народів. Армія Крайова та Українська повстанська армія як підпільні структури, що найповніше відповідали обставинам часу, виведені на сцену протистояння. Сміисловою лінією монографії є показ ролі УПА та АК, які, реалізуючи свою національну програму, втягнули суспільство в криваву різанину. Третій і четвертий розділи «Українські і польські самостійницькі військово-політичні сили в 1939–1941 рр.» та «Польське підпілля і український повстанський рух в умовах німецько-радянської війни» присвячені проблемам формування підпілля та наростанню суперечностей між українцями й поляками на початковому етапі світової війни, як передумов подальшої ескалації насилля. Значне місце на сторінках монографії відведено особливостям формування польських та українських підпільних організацій та боротьбу з ними з боку окупаційних німецької і радянської влади. На думку І. Іллюшина, це один з визначальних чинників подальшого конфлікту, адже українська і польська сторони розглядали територію Західної України як свою, а військові формування – як інструмент боротьби. Як додаткові чинники, розглядаються діяльність місцевих поляків, польської національної партизанки та польських сил, що підтримували СРСР [12, с. 191].

В дослідженні українського історика В. Сергійчука «Поляки на Волині у роки Другої світової війни» містяться як авторський текст, так і документи з українських архівів і польські публікації. Автор акцентує увагу як польські партизанські збройні формування чинили насильство над українськими селянами. Також дає можливість зрозуміти всю трагічну ситуацію, в якій опинилися поляки Волині в роки Другої світової війни,

насамперед з вини свого уряду, який, не рахуючись з прагненням корінного тут українського народу до створення власної держави, віддав наказ боротися за відновлення на цих теренах Речі Посполитої в довоєнних кордонах [13]. Також автор наводить факти з архівних джерел, що ніякої активної боротьби проти гітлерівської окупації польське підпілля не вело. Наприклад, «...як свідчив Мар'ян Чайковський («Томаш»), коли він перебував у липні 1944 року у лісовому загоні в Білках, то одержав наказ від коменданта дільниці «Схід» «Віктора» про те, що, незважаючи на видання офіційного наказу про активну боротьбу проти німців, такої боротьби не вести або тільки в необхідних випадках вести її з розрахунком демонстрації цієї боротьби, але не для поразки німців» [13, с. 59]. З польських джерел відомо, що підпільні збройні сили запланували розгорнути на Волині та суміжних з нею українських землях таку структуру, віднісши повітові підрозділи до двох округів: «Округ XIV. Кременець, Здолбунів, Рівне, Дубно, Горохів, Луцьк, Костопіль, Сарни, Ковель, Ковель, Володимир, Любомль. Округ XV. Брест над Бугом, Кобрин, Камінь-Каширський, Дрогичин, Пинськ, Столин, Лунинець, Косів Поліський, Пружани» [13, с. 50–51].

В. В'ятрович у книзі «Україна. Історія з грифом «Секретно» доводить, що всі відкриті документи є вкрай суб'єктивними та подають лише один погляд на події, завдяки тому, що вони збереглися в архівах, ми можемо сьогодні поєднати і порівняти дві протилежні, суб'єктивні точки зору головних учасників війни. І допомагають не лише реконструювати хід подій, але спробувати відтворити мотиви дій, цілі, завдання, які партизани ставили перед собою. Також автор вказує, що польські підпільники співпрацювали з радянськими партизанами та наступаючою армією, намагаючись не згадувати про поділ Другої Речі Посполитої у вересні 1939 року, про масові репресії поляків, про страшний злочин Катині, вчинений радянським «союзником». Вони вірили, що своєю активною боротьбою відновлять кордони 1939 року, хоча Кремль не давав жодних підстав для таких сподівань [14, с. 215].

Заслуговує уваги стаття київського письменника та журналіста Д. Калинчука, в якій він описує формування німецькою окупаційною владою підрозділів польської допоміжної поліції в 1939 р. Констатує, що на 1943 р. її чисельність становила 16 000 чол. До обов'язків поліції належали суто правоохоронні функції, але, крім того, охорона гетто, арешти євреїв та пересилання їх до концентраційних таборів. Весною 1943 р., коли майже вся українська поліція зі зброєю пішла в ліси та розпочала боротьбу з окупантами в складі УПА, нацисти взяли на службу поляків, які ввійшли до складу 102-го, 103-го, 104-го батальйонів змішаного складу та створили два суто польських формування – 107-ий (450 ос.) та 202-ий (600 ос.). Головним завданням цих батальйонів була участь у німецьких операціях проти УПА, а також каральні методи проти цивільного українського

населення. Згодом 202-ий батальйон у 1944 році ввійшов до частин СС, а 107-ий у січні того ж року – до АК. Характер його діяльності не змінився [15].

Канадський історик та політолог О. Субтельний у своєму викладі «Історії України» критикує радянську історіографію та дає повну оцінку радянському та українському партизанським рухам на окупованих фашистами українських землях (початок діяльності, склад, чисельність). За польський партизанський рух автор зазначає лише, що «...польська підпільна націоналістична армія – Армія Крайова (АК) не менш рішуче прагнула зберегти контроль над землями, що раніше входили до складу Польської держави» [16, с. 595–596].

У навчальному посібнику О. Д. Бойка «Історія України» польському партизанському підпіллю присвячений лише один абзац, в якому автор констатує: «...Бажаючи «прорубати польський коридор» від Перемишля до Львова, керована з Лондона Армія Крайова, розпочинає винищувальну акцію «Буря». Основною її метою було взяти під контроль землі, втрачені 1939 року до приходу радянської влади. Кривава українсько-польська боротьба, то спалахуючи, то затухаючи, тривала аж до 1947 року» [17, с. 473].

Заслуговує уваги праця польського історика, професора, габілітованого доктора Г. Мотики «Від Волинської різанини до операції «Вісла», котрий звертає увагу на антиукраїнські акції АК, які іноді носили відверто злочинний характер. Також описує вороже відношення польських партизан в складі радянської партизанки до АК. Політичний характер підрозділу добре ілюструє Відозва до всього польського народу, прийнята на мітингу 1 травня 1943 року та оприлюднена в зв'язку з розривом дипломатичних стосунків між польським урядом у Лондоні та СРСР. У відозві читаємо «...В той час, коли наші героїчні російські брати обливаються кров'ю на полях боїв, уряд Сікорського перейшов у табір спільного ворога – фашизму і не є завдяки цьому урядом польського народу – навпаки: уряд Сікорського є ворогом польського народу» [18, с. 110].

Своєрідною енциклопедією партизанського життя можна вважати книгу С. Дęга «Z dziejów zgrupowania partyzanckiego «Jeszcze Polska nie Zginęła», котрий від серпня 1943 р. воював в шеренгах польського партизанського з'єднання під командування Р. Сатановського та описав діяльність польських партизан. Книга містить значну кількість інформації про неприкрашені життєві реалії партизанського життя у роки німецько-радянської війни. Можна дізнатися про жахливі умови побуту (голод, холод, відсутність необхідного одягу та зброї, медикаментів) та інші проблеми, з якими стикалися польські партизани проти ворога. Книга містить ряд старих фотографій, котрі висвітлюють події того часу» [19].

Колишній діяч Армії Крайової професор В. Філяр зазначає, що Волинська трагедія була результатом антипольської агітації ОУН ще до війни, а антипольську акцію українців 1943 р. пов'язує з прямим наказом Д. Клячківського про знищення польського населення. В. Філяр вказує і на

роль німецького чинника, що сприяв розгортанню українсько-польського конфлікту: «Єдине, що німецький окупант залишив в українських руках, це достатньо широкий простір для боротьби з поляками. У своїй міжнаціональній політиці на Волині німці використовували постійно зростаюче протистояння між поляками й українцями. З цією метою розпалювали ворожнечу й антагонізми, щоб згодом, викликати конфлікти між поляками і українцями, і таким чином, нейтралізувати визвольну боротьбу обох народів. Фашистські окупанти вважали українців особливо придатними для того, щоб вони стали противагою для поляків» [20].

Варто звернути увагу на збірник документів і матеріалів «Польща – Білорусь (1921–1953)», виданий за сприяння Інституту історії Національної академії наук Білорусі та Департаменту по архівах та діловодстві Міністерства юстиції Республіки Білорусь. Збірник присвячений подіям ХХ ст., в другій частині котрого знаходяться документи, зв'язані з боротьбою радянських спецорганів проти польських підпільних і партизанських формувань на території західних областей БРСР до і після закінчення Другої світової війни. Більшість приведених документів однотипні. Це або дані про т.зв. «бандпроявленнях», або звіти про боротьбу з «белопольськими бандами». Автори даного збірника зробили акцент на взаємодії підрозділів Армії Крайової і інших польських партизанських загонів з німецькою окупаційною владою, а також констатували факти боротьби польських підпільних формувань проти радянських партизанських загонів. Таким чином, даний збірник документів, дана інформація зібрана відповідно до прийнятих в радянській історіографії канонів і розглядає історію взаємовідносин Білорусі і Польщі в 1921–1953рр. не з білоруських національних позицій, а з позиції радянської ідеології, до того ж з елементами проімперських штампів, характерних сучасній російській історіографії» [21].

Проблемні аспекти діяльності польського партизанського руху на окупованій Західній Україні мають місце в сучасній українській та зарубіжній історіографії. В сучасній українській історіографії дослідження проблеми історіографії діяльності польського партизанського руху на території Західної України в роки Другої світової війни присвячено багато праць, але більшість з них стосуються польсько-українського протистояння. Потребують подальших досліджень комплексне вивчення основних етапів становлення та структурного розвитку підпільних польських формувань у роки Другої світової війни, співпраця з німецькою владою та радянськими партизанами на фоні боротьби з ОУН–УПА.

1. Яремчук В. Професор Володимир Васильович Трофимович : штрихи до людського і творчого портрету. Наукові записки. Історичні науки. Випуск 10. Острог-2008.
2. Кравчук Д. Польські формування у радянському партизанському русі на території Західної України (середина 1942 – перша половина 1944 рр.) [Електронний ресурс] / Д. В. Кравчук // Наукові праці історичного факультету Запорізького національного університету 2014, вип. 40. Режим доступу : http://istznu.org/dc/file.php?host_id=1&path

=/page/issues/40/27.pdf 3. Климчук А. Н. Роберт Сатановский и его партизанский отряд [Електронний ресурс] / А. Н. Климчук // Режим доступу : <http://lib.vsu.by/xmlui/bitstream/handle/123456789/4851/%D0%9A%D0%BB%D0%B8%D0%BC%D1%87%D1%83%D0%BA%20%D0%90.%D0%9D.pdf?sequence=> 4. Кондратюк К. Українці і поляки в радянських партизанських загонах в роки Другої світової війни [Електронний ресурс] / К. Кондратюк // Україна-Польща: важкі питання. Матеріали II Міжнародного семінару істориків «Українсько-польські відносини в 1918–1947 роках. Варшава, 1998 р.» Режим доступу: <http://joanerges.livejournal.com/509683.html>. 5. Кузнецов И. Отечественная история: Учебник. – М.: Дашков и К, 2003. – 800 с. 6. Ясяк М. Поляки в радянському партизанському русі в роки Другої світової війни [Електронний ресурс] / М. Ясяк // Україна-Польща : важкі питання. Матеріали II Міжнародного семінару істориків «Українсько-польські відносини в 1918–1947 роках. Варшава, 1998 р.» Режим доступу : <http://joanerges.livejournal.com/509683.html>. 7. Сергійчук В. Трагедія Волині. Причини й перебіг польсько-українського конфлікту в роки Другої світової війни. [Текст] / В. Сергійчук. – К., ПП Сергійчук М. І., 2009. – 200 с. 8. Новак Т. Ф. Поєдинок. – К.: Політвидав, 1974. – 587 с. 9. Офіцинський Р. Політичний розвиток Закарпаття у складі Угорщини (1939–1944) [Текст] / Р. Офіцинський. – К.: Інститут історії України НАНУ, 1997. – С. 5. 10. Ілюшин І. Польське підпілля на території Західної України в роки Другої світової війни [Текст] / І. Ілюшин // Автореферат дисертації на здобуття наукового ступеня доктора історичних наук. – К., 2003. 11. Ілюшин І. Польське підпілля на території Західної України в роки Другої світової війни [Електронний ресурс] / І. Ілюшин // Україна-Польща : важкі питання. Матеріали II міжнародного семінару істориків «Українсько-польські відносини в 1918–1947 роках». Варшава, 1997 р.» Режим доступу : <http://www.ji.lviv.ua/n28texts/ilushyn.htm> 12. Ілюшин І. «Українська повстанська армія і Армія Крайова. Протистояння в Західній Україні (1939–1945 рр.) [Текст] / І. Ілюшин. – К.: Вид.дім «Києво-Могилянська академія», 2009, - 399 с. 13. Сергійчук В. Поляки на Волині у роки Другої світової війни. Документи з українських архівів і польські публікації [Текст] / В. Сергійчук. – Київ : Українська Видавнича Спілка, 2003. – 576 с. 14. В'ятрович В. Україна. Історія з грифом «Секретно» [Текст] / В. В'ятрович. – Харків : Книжковий Клуб «Сімейного Дозвілля», 2014. – 512 с. іл. 15. Калинчук Д. Справжнє обличчя Армії Крайової [Електронний ресурс] / Д. Калинчук // Рівненський обласний народний тижневик «Волинь». Випуск № 1121. Режим доступу : <http://volyn.rivne.com/ua/2553> 16. Субтельний О. Історія України. – К.: Либідь, 1994. – с.595-596. 17. Бойко О. Історія України : Навч. посібник – 3-тє вид., доп. – К.: Академвидав, 2010. – С. 470–473. 18. Мотика Г. Від Волинської різанини до операції «Вісла», польсько-український конфлікт 1943–1947 рр., авторизований пер. з пол. А. Павлишина, післямова д.і.н. І. Ілюшина [Текст] / Г. Мотика – К.: Дух і Літера, 2013. – 360 с. 19. Dęga С. Z dziejów zgrupowania partyzanckiego «Jeszcze Polska nie Zginęła» [Текст] / С. Dęga. – Warszawa : Bellona, cop. 2008. – 290 s. 20. Філяр В. Українсько-польська збройна конфронтація на Волині в роки другої світової війни: джерела, перебіг і наслідки. У пошуках правди: зб. Матеріалів [Текст] / В. Філяр // РВВ «Вежа» Волинського державного університету імені Лесі Українки, Луцьк, 2003. – С.192–214. 21. Польша – Беларусь (1921–1953): зб. документів и матеріалов [Електронний ресурс] / сост. : А. Н. Вабищевич, И. А. Валаханович, В. В. Данилович, А. Р. Дюков, А. А. Коваленя и др. – Минск : Беларус. навука.

Рецензент: к.і.н., доцент Жив'юк А. А.